במאזניים לעלות

אַךְ הֶבֶל בְּנֵי אָדָם כָּזָב בְּנֵי אִישׁ בְּמאֹזְנַיִם לַעֲלוֹת הֵמָּה מֵהֶבֶל יָחַד: (תהלים סב י).[1]

רש"י תהלים פרק סב פסוק י

במאזנים לעלות - אם באו לעלות במאזנים והבליהם שווים. כן פשוטו, ומדרשו לענין הזוגות.[2]

אבן עזרא קהלת פרק א פסוק ב

והענין אם יעלו בני אדם במאזנים עם ההבל, היו יותר קלים מהבל.[3]

מצודת דוד תהלים פרק סב פסוק י

במאזנים לעלות - הוא ענין מליצה, לומר: אם נחשוב להעלות במאזני משקל המה יחד, ר״ל הביטחון של כל בני אדם, אז נראה שהמה קלים ופחותים מדברי הבל. והוא מקרא הפוך וכאילו אמר: המה יחד מהבל.[4]

מסכת כלה רבתי פרק ה (בדפוסים אחרים פרק ח)

תנן: בכל יום ויום, כרוז יוצא ואומר, בתו של פלוני לפלוני, אשתו של פלוני לפלוני, ממונו של פלוני לפלוני, ויש אומרים אף בית של פלוני לפלוני. מנא הני מילי? דכתיב: ״אף הבל בני אדם כזב בני איש במאזנים לעלות המה מהבל יחד״ – ״הבל בני אדם״ - שאומר בתו של פלוני לפלוני. ״כזב בני איש״ - שאומר אשתו של פלוני לפלוני. ״במאזנים לעלות״ - שאומר ממונו של פלוני לפלוני.[5]

---

[1] תהלים סב נראה אכן פרק מתאים לראש השנה. לצד הפסוק שהבאנו שאותו מרבים לדרוש כפי שנראה, יש גם פסוקים אופטימיים יותר המתאימים לשגב ולביטחון - המליכוני בני - של היום הקדוש. ראה שם: ״אַךְ אֶל אֱלֹהִים דּוֹמִיָּה נַפְשִׁי מִמֶּנּוּ יְשׁוּעָתִי: אַךְ הוּא צוּרִי וְיִשׁוּעָתִי מִשְׂגַּבִּי לֹא אֶמּוֹט רַבָּה ... בְּטֹחוּ בוֹ בְכָל עֵת עָם שִׁפְכוּ לְפָנָיו לִבְבְכֶם אֱלֹהִים מַחֲסֶה לָנוּ סֶלָה ...: אַחַת דִּבֶּר אֱלֹהִים שְׁתַּיִם זוּ שָׁמָעְתִּי כִּי עֹז לֵאלֹהִים: וּלְךָ אֲדֹנָי חָסֶד כִּי אַתָּה תְּשַׁלֵּם לְאִישׁ כְּמַעֲשֵׂהוּ״. ראה פירוש דעת מקרא לפרק זה. ולא ראיתי בסידורים התייחסות לפרק זה בכלל, בראש השנה בפרט. ומה נעשה עם המאזניים וההבל?

[2] את ״מדרשו לעניין הזוגות״ נראה להלן בענייני שידוכים ובני זוג. פשוטו של מקרא לפי רש״י הוא שאם שמים את בני האדם, מעשיהם, הישגיהם, שאיפותיהם, כוחם הפיסי והרוחני וכל הווייתם בכף מאזניים אחת ואת ההבל (המשמעות האמיתית של מעשיהם, הישגיהם שאיפותיהם וכו׳ שהיא בעצם אפסות) בכף השנייה, יהיו כפות המאזניים שוות ומאוזנות.

[3] לעומת אבן עזרא, רש״י לעיל נראה אופטימי. לפי אבן עזרא ההבל שוקל יותר מבני האדם! שים לב גם ללשון ״הבליהם״ של רש״י מול ״הבל״ סתם של אבן עזרא. אפשר שההבדל ביניהם נעוץ בספר ובפסוק אליו הם מתייחסים ולא מהשקפת עולם כללית. רש״י מסביר את הפסוק בתהלים הנ״ל בעוד שאבן עזרא מפרש את הפסוק בתחילת ספר קהלת: ״הֶבֶל הֲבָלִים אָמַר קֹהֶלֶת הֶבֶל הֲבָלִים הַכֹּל הָבֶל״. ראה קהלת רבה א א על טיב ההבל של קהלת: ״אדם להבל דמה, לאיזה הבל? אם להבל של תנור יש בו ממש, אם להבל של כירה יש בו ממש, בא שלמה בנו ופירש ... הבל הבלים אמר קהלת. ר׳ שמואל בר נחמן מתני לה בשם ר׳ יהושע בן קרחה: לאדם ששופת שבע קדרות זו למעלה מזו וזו למעלה מזו והבל של עליונה אין בו ממש״. ההבדל בין מאזניים שווים ובין מאזניים מוכרעים (לטובת ההבל) הוא אולי ההבדל בין בעל ספר תהלים (דוד) ובין קהלת (שלמה בנו).

[4] רצינו להיות אופטימיים ולהראות שספר תהלים שונה מספר קהלת, בא מצודת דוד וטפח על פנינו. וכך גם פירש דעת מקרא (עמוס חכם) על הפסוק שלנו בתהלים סב: ״ ... אם תשים את כל בני האדם ואת כל בני איש כולם יחד בכף מאזנים אחת ובכף השניה תשים הבל – תכריע כף ההבל״. מעין דימוי זה מצאנו בפרקי אבות ב ח: ״אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ואליעזר בן הורקנוס בכף שניה מכריע את כולם״. הצד שיורד הוא האיכותי, הצד שעולה הוא הנחות. לצד ההבדלים ההגותיים בדבר ערכם של חיי אנוש ומשמעותם, נראה שיש כאן ויכוח על פשט הפסוק, מהו ״לעלות״ שבפסוק. רש״י מבין שהכוונה לפעולת השקילה, להשמה (העלאה) על המאזניים. מצודות, אבן עזרא ודעת מקרא מבינים שמדובר בתוצאות השקילה, לאחר שהעלו על המאזניים מה שהעלו, איזו כף עולה ואיזו כף יורדת. ולנו אין אלא לקוות שאם ישימו בכף אחת את פירושם של מצודות, אבן עזרא ודעת מקרא ובכף השניה את פירושו של רש״י, הכף של רש״י תכריע ... בין כך ובין כך אנו נזכרים בפסוקים של תפילת נתנה תוקף: ״ ... אדם יסודו מעפר וסופו לעפר ... משול כחרס הנשבר ... כחציר יבש וכציץ נובל וכצל עובר וכענן כלה ... וכחלום יעוף״. הכל יש שם: חרס הנשבר, חציר יבש, ציץ נובל, ענן כלה, רוח נושבת. גם צל עובר (ראה שוב קהלת רבה הנ״ל על ״צלן של דבורים שאין בו ממש של כלום״. הכל אבל לא ההבל. הגם שוודאי שהפסוק: ״אָדָם לַהֶבֶל דָּמָה יָמָיו כְּצֵל עוֹבֵר״ (תהלים קמד ד) עמד לפני הפייטן, עד כדי ההבל לא הביאנו.

[5] במבט ראשון נראה שהדגש במדרש זה הוא על כך שהכל נגזר מראש וכל מאמצי בני האדם לקבוע את מעשיהם וגורלם נדון מראש לכישלון. הרכוש, בן הזוג וכו׳ ילכו בסוף למי שקבע הכרוז. ראה שם גם: ״חמשה הקב״ה מכריז עליהם בעצמו: פרנס, רעב, ושובע, וחרב, ופליטי חרב״. (וראה גם המשך המדרש שם: גופא, הדן בכזב ובשקר שבחיי האדם). אבל כיון שמקובל בידינו הכלל: ״הכל צפוי והרשות נתונה״ (פרקי אבות ג טו), אפשר לומר שמנקודת המבט שלנו אנו רואים מאזניים שעולות ויורדות ומי שהיום למעלה למחרת הוא למטה וכמו שאנו אומרים בתפילתנו: ״מי יעני ומי יעשר, מי ישפל ומי ירום״. מאזניים לעלות הם גם מאזניים לרדת. גלגל סובב הוא בעולם (ראה שבת קנא ע״ב לגבי מצוות צדקה, רש״י בראשית כה ל ושם הביטוי הוא גלגל הוא שחוזר). וראה עוד בירושלמי תענית פרק ד (וכן הוא בכתובות פרק א, ביצה פרק ה ועוד) שעל בסיס הפסוק שלנו דנים אם מותר או אסור לערוך קידושין (אירוסין) בימים בהם לא מקובל לעשות שמחה או סעודה, האם יש טעם למהר ולא להחמיץ את השעה, או שמא אין מה למהר כי הכל כבר נקבע מראש: ״אסור לארס אשה בערב שבת .... שמואל אמר: אפילו בתשעה באב יארס, שלא יקדמנו אחר. מחלפה שיטתיה דשמואל. תמן הוא אמר: אלהים מושיב יחידים ביתה במאזנים לעלות המה מהבל יחד (ראה איך הוא מחבר כאן שני פסוקים, תהלים סח ז עם זה שלנו), והכא הוא אמר הכין! אלא שלא יקדמנו אחר בתפילה ...״. היינו שע״י תפילה אפשר לשנות

ויקרא רבה פרשה כט סימן ח

ר׳ חייא בר אבא בשם ר׳ לוי פתח: ״אך הבל בני אדם כזב בני איש במאזנים לעלות המה מהבל יחד״ (תהלים סב י) - בנוהג שבעולם מה הבריות אומרים: איש פלוני נושא פלונית – ״אך הבל בני אדם״, פלונית תינשא לפלוני – ״כזב בני איש״. ״המה מהבל יחד״, אמר ר׳ חייא בן מריא: עד שהן עשוין הבל בתוך מעי אמן הם יחד.[6] אמר ר׳ חייא בן מריא: כל הבלים וכזבים שישראל עושים בעוה״ז, כדאי הוא אברהם אבינו לכפר בעד כולם, מה טעמו? ״האדם הגדול בענקים הוא״ (יהושע יד טו).[7] ״במאזנים לעלות״ - אימתי מתכפר להם? בחדש שמזלו מאזנים. ואיזה? זה חודש תשרי: תשרי ותשבוק ותכפר לחובנו. אימתי? בראש השנה, ״בחדש השביעי באחד לחודש״. בחודש השביעי שהוא משובע בכל: גתות בתוכו, ברכות בתוכו, כפור בתוכו, סוכה בתוכו, לולב וערבה בתוכו.[8]

במדבר רבה פרשה טז סימן כג

כתוב: ״אך הבל בני אדם כזב בני איש במאזנים לעלות המה מהבל יחד״ (תהלים סב י) - אמר רבי חייא בשם ר׳ לוי: כל הבלים שישראל עושין כל ימות השנה, ״במאזנים לעלות״ - מוחל להם הקב״ה במזל מאזנים בחודש תשרי: ״כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם״ (ויקרא טז ל).[9]

דברים רבה פרשה ה סימן יג

״אכנו בדבר ואורישנו״ ... כיון ששמע משה כך, התחיל מבקש עליהן רחמים. ומה אמר משה באותה שעה? ״אשר עין בעין נראה אתה ה׳ ״ (במדבר יד יד). מהו ״אשר עין בעין״? אמר ר׳ אחא בשם ר׳ שמעון בן לקיש: אמר משה: רבש״ע, הרי מדת הדין בכף מאזנים מעויין.[10] אתה אומר: ״אכנו בדבר״ ואני אומר: ״סלח נא״. אמר לו:[11] הדבר

את הגלגל או המאזניים שכביכול פועלים בעולם באופן אקראי וללא שליטה שלנו. ואנו מקדמים את גלגל השנה שתחילתו במזל מאזניים בתפילה לפני כרוזו של עולם: במאזנים להעלות תפילותינו.

[6] לפי המאמר הידוע בגמרא סוטה ב ע״א: ״ארבעים יום קודם יצירת הולד, בת קול יוצאת ואומרת: בת פלוני לפלוני בית פלוני לפלוני שדה פלוני לפלוני!״. מענין מה עניין שדה שם. ראה המדרש הקודם.

[7] הקשר של אברהם ליום הדין ולכפרה של עם ישראל, יכול להתבאר מכמה פנים, בראשם, כמובן, העקידה. אבל אנו מצאנו קשר נוסף, שהוא מעניננו ומהפסוק בתהלים בו אנו עוסקים: ״במאזנים לעלות״ ו״מה הבריות אומרים: איש פלוני נושא פלונית״. ראה פרקי דרבי אליעזר פרק טז ש״מיישם״ את הפסוק שלנו לזיווג של יצחק ורבקה: ״והנערה שלא היתה יודעת מי הוא האיש קבלה עליה להזדוג ליצחק, למה שהיתה ראויה ממעי אמה, שנאמר: במאזנים לעלות המה מהבל יחד, וענו לבן ובתואל הואיל והדבר יצא מפי הגבורה אין אנו יכולין לעכב״. אבל, כפי שכבר הערנו לעיל, ״הכל צפוי והרשות נתונה״. אם בשביל לשכנע את לבן ובתואל נאמר שהכל נקבע מראש – מה טוב. אבל אברהם עצמו לא סמך על הנס ולא ציפה לכרוז, אלא עשה כל מה שעשה בהשתדלות גמורה ואפילו חשב על האפשרות שהעבד יחזור בלי שמצא אישה ליצחק. ראה דברינו בין גמליו של אברהם אבינו לחמורו של פנחס בן יאיר בפרשת חיי שרה. אולי גם זו הכפרה שאברהם מוריש לבניו, לא לקחת את ״מאזניים לעלות״ כגזירת גורל, אלא לחדש ולשפר ולהטות את הכף ולהכריעה לצד הזכות כפי שהמדרש ממשיך ואומר.

[8] חילופי נוסחאות רבים יש במדרש זה, כנראה בגלל שיבושי המעתיקים. ראה מקבילה (מקור?) בפסיקתא דרב כהנא פרשה כג: ״ר׳ חייא בר׳ מרייה בשם ר׳ לוי פתח: אך הבל בני אדם כזב בני איש וגו׳ (תהלים סב י). בנוהג שבעולם הבריות אומרים פלוני נושא פלונית, אך הבל בני אדם. פלונית תשא פלוני, כזב בני איש. במאזנים לעלות (שם) - א״ר חייא בר מרייה: עד שהן עשוין הבל ממעי אימותיהן, המה מהבל יחד (שם). א״ר נחמן: כל הבלים וכזבים שישראל עושין בעולם הזה כדיי הוא אבינו אברהם לכפר את כולם. ומה טעמו? האדם הגדול בענקים הוא (יהושע יד טו). במאזנים לעלות, במאזנים מתכפר לכם, בחדש שמזלו מאזנים, ואיזה זה, זה תשרי. ״בחדש״ (תהלים פא ד) - חדשו מעשיכם. ״שופר״ (שם) שפרו מעשיכם. אמר הקב״ה: אם שיפרתם מעשיכם לפני הרי אני נעשה לכם כשופר הזה, מה השופר הזה מכניס בזו ומוציא בזו, אף אני עומד מכסא דין ויושב בכסא רחמים ומתמלא עליכם רחמים ומרחם עליכם והופך להם מידת הדין למדת רחמים. אימתי, בחדש השביעי (ויקרא כג כד)״. כך או כך, ראה איך שני מדרשים אלה מתחילים כמו מסכת כלה לעיל, אבל עושים שינוי חד ועוברים לפתרון ההבל והכזב על ידי חידוש ושיפור (בנוסח שהבאנו אותו הדרשן, ר׳ חייא בן מריא, עושה את המעבר החד הזה). כל השנה כף ההבל והכזב מכריעה. אבל יש חודש בשנה שהוא משובע במצוות ויש בו שופר וכפרה ומצוות חג הסוכות שנותנים אפשרות ״במאזניים לעלות״. ראה לשון פסיקתא רבתי פרשה מ, שהיא מקור נוסף, לנושא זה שאנו עוסקים בו: ״כל הבלים וכל כזבים שישראל מכזבים כל ימות השנה באים בחשבון, במאזנים לעלות״. פה, אגב, נראה שכף המאזניים העולה היא המנצחת. ראה דברינו מכיפור לכפות ומכסה לסוכות על הלולב המונף אל על (״ביין״) כסמל לניצחון.

[9] במדרש זה אין שום ״זוגות״, כרוז שמכריז על גורלות וגלגל שחוזר וסובב. המדרש כולו מוקדש לבני האדם שעולים מההבל והכזב של כל ימות השנה במאזני מזל תשרי. וגם אין כאן אבות ולא מצות שופר או שבע מצוות חג הסוכות. העלייה במזל מאזניים היא בשל עיצומו של יום הכיפורים: ״עבר אדם על מצות לא תעשה ועשה תשובה התשובה תולה ויום הכפורים מכפר על זה נאמר כי ביום הזה יכפר עליכם״ (אבות דרבי נתן נוסח א פרק כט). ובהלכות תשובה לרמב״ם פרק א הלכה ד: ״בזמן הזה שאין בית המקדש קיים ואין לנו מזבח כפרה אין שם אלא תשובה, התשובה מכפרת על כל העבירות ... ועצמו של יום הכפורים מכפר לשבים שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם״.

[10] מאוזן. כפות המאזניים עומדות עין מול עין. וכן הוא לשון המשנה במסכת בבא בתרא פרק ה משנה יא: ״היה שוקל לו עין בעין נותן לו גירומיו אחד לעשרה בלח ואחד לעשרים ביבש״. ראה שם המשנה במלואה מתי צריכים להכריע את המאזניים במסחר. ראה דברינו איפה ואיפה – על מדות ומשקלות בפרשת כי תצא.

[11] משה מוסיף ואומר לקב״ה.

מעוין, נראה מי נוצח, אתה ה׳ או אני.[12] א״ר ברכיה: א״ל הקב״ה: חייך, שלי בטלת ושלך קיימת. מנין? שנאמר: ״ויאמר ה׳ סלחתי כדברך״ (במדבר יד כ).[13]

מדרש תהלים (בובר) מזמור ל

ר׳ יהודה ור׳ נחמיה אמרו: מדת פורעניות עקרה ואינה עושה פירות, מדה טובה עושה פירות, שנאמר: ״זרעו לכם לצדקה קצרו לפי חסד״ (הושע י יב). מה הקב״ה עושה? גובה מן האדם עוונותיו, וחוזר ונותן לו שכרו ... ר׳ אלעזר אומר: כף מאזנים מעויין הוא, כאן עונות כאן זכיות. מה הקב״ה עושה? מטה כלפי חסד, שנאמר: ״ולך ה׳ חסד״ (תהלים סב יג). ר׳ יוסי ב״ר חנינא אמר: מה הקב״ה עושה? חוטף שטר חוב אחד מן העונות ומיד הכף מכריעות, שנאמר: ״נושא עון ועובר על פשע״ (מיכה ז יח). ר׳ נחמיה אמר: חשב אדם לעבור עבירה, אין הקב״ה חושבה עד שיעשנה. ואם חשב לעשות מצוה ולא הספיק לעשותה, עד שלא עשאה, מיד הקב״ה כותבה כאילו עשאה, שנאמר: ״וַיִּשְׁמָע וַיִּכָּתֵב סֵפֶר זִכָּרוֹן לְפָנָיו לְיִרְאֵי ה׳ וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ״ (מלאכי ג טז).[14]

אוצר המדרשים (אייזנשטיין) עמוד עח

״ישא ה׳ פניו אליך״ - שאם ידין עונותיך כנגד זכיותיך ביום הדין, יכריע לך כף מאזנים של זכיות. וכן הוא אומר: ״נָשָׂאתָ עֲוֹן עַמֶּךָ כִּסִּיתָ כָל חַטָּאתָם סֶלָה״ (תהלים פה ג).[15]

רמב"ם הלכות תשובה פרק ג הלכה ד

לפיכך צריך כל אדם שיראה עצמו כל השנה כולה כאילו חציו זכאי וחציו חייב, וכן כל העולם חציו זכאי וחציו חייב. חטא חטא אחד, הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף חובה וגרם לו השחתה. עשה מצוה אחת, הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה, שנאמר: ״וצדיק יסוד עולם״ (משלי י כה), זה שצדק הכריע את כל העולם לזכות והצילו. ומפני ענין זה נהגו כל בית ישראל להרבות בצדקה ובמעשים טובים ולעסוק במצות מראש השנה ועד יום הכיפורים יתר מכל השנה. ונהגו כולם לקום בלילה בעשרה ימים אלו ולהתפלל בבתי כנסיות בדברי תחנונים ובכיבושין עד שיאור היום.[16]

---

[12] ראה דברינו בפרשת יתרו: אני ואתה עומדים בזירה – או נצחת או נצחתי. ראה גם הביטוי ״אשרי אדם שהמקום מודה לדבריו״, ספרי במדבר פרשת פינחס פיסקא קלד.

[13] הרי לנו מאזניים מעויינות, בעניין לכאורה אחר. מאזניים שעומדות באמצע, לא ברור לאן הן נוטות ואיזו כף תכריע. כמו שאומר רש״י בו פתחנו, ״במאזניים לעלות״, להעלות שני דברים שווים. האם הדברים מתקשרים לימים נוראים מעבר לביטוי מאזניים מעויינות? אולי. למדרש זה יש המשך בדברים רבה ז י כאשר משה מתחנן להיכנס לארץ ישראל ו״מאזניים מעויינות״ הופכות ל״חבל עם שני ראשים״. ואלה דברי המדרש שם: ״שני דברים גזר הקב״ה, אחד על ישראל ואחד על משה. אחד על ישראל - בשעה שעשו אותו מעשה, מנין? שנאמר: הרף ממני ואשמידם (דברים ט יד); ואחד על משה - בשעה שביקש משה ליכנס לארץ ישראל, אמר לו הקב״ה: לא תעבור את הירדן הזה (דברים ג כז). ומשה ביקש מן הקב״ה לבטל את שתיהן, אמר לפניו: ריבונו של עולם, סלח נא לעון העם הזה כגודל חסדך (מדבר יד יט), ובטלה של הקב״ה ונתקיימה של משה. מניין? שנאמר: סלחתי כדברך (במדבר יד כ). כיון שבא ליכנס לארץ ישראל, התחיל אומר: אעברה נא ואראה את הארץ הטובה (דברים ג כה). אמר לו הקב״ה: משה, כבר בטלת את שלי וקיימת את שלך; אני אמרתי: ואשמידם, ואתה אמרת: סלח נא, ונתקיים שלך, ועכשיו מבקש אני לקיים את שלי ולבטל את שלך. אמר לו הקב״ה: משה, אין אתה יודע מה לעשות, אתה רוצה לאחוז את החבל בשני ראשים! אמר לו (הקב״ה): אם אעברה נא אתה מבקש לקיים - בטל סלח נא, ואם סלח נא אתה מבקש לקיים - בטל אעברה נא. אמר ר׳ יהושע בן לוי: כיון ששמע משה רבינו כך, אמר לפניו: רבש״ע, ימות משה ומאה כיוצא בו, ולא תינזק ציפורנו של אחד מהם. לא רק זכותו של אברהם ״הגדול בענקים״ עומדת לנו בימי הדין, אלא גם של משה הרועה הנאמן שעמד בפרץ (רות רבה פתיחתא ה) והכריע את הכף לזכות. וכאשר אנו, בפרט תושבי ארץ ישראל, אומרים בתפילותינו ״סלחתי כדבריך״ וכן ״סלח נא לעם הזה כגודל חסדך״, הלקוחים מפרשת המרגלים, נזכור את משה שויתר על ״אעברה נא״ על מנת לשמר את ״סלח נא״. כאשר משה שם את עצמו בכף המאזניים מול קצה אצבעו של אחד מישראל, הוא מכריע לטובת הציפורן שבראש אותה אצבע.

[14] מקור מדרש זה הוא בתלמוד ירושלמי סנהדרין פרק י. כף המאזניים הוא מעויין והקב״ה מטה אותו לטובת צד המצוות והזכויות אם ע״י ״דחיפה קלה״ של צד המצוות ואם ע״י גריעה קלה מצד החובה והעבירות. בזכות מה? האין כאן משוא פנים? שים לב לשיטת ר׳ נחמיה שדורשת מהאדם לתרום את חלקו ולסייע בהטיית הכף ולוא ע״י מחשבה בלבד.

[15] הגענו לנשיאת הפנים שבנשיאת הכפים של הכהנים. מדרשים רבים נאמרו על ״ישא ה׳ פניו אליך״, כולל כאלה שמקשים מאד הכיצד יש משוא פנים בדיני שמים! ראה למשל בגמרא ברכות דף כ ע״ב: ״אמרו מלאכי השרת לפני הקב״ה: ריבונו של עולם, כתוב בתורתך (דברים י) אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד, והלא אתה נושא פנים לישראל, דכתיב: (במדבר ו) ישא ה׳ פניו אליך! אמר להם: וכי לא אשא פנים לישראל? שכתבתי להם בתורה: (דברים ח) ואכלת ושבעת וברכת את ה׳ אלהיך, והם מדקדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה״. ויותר קשור לענייננו הם דברי הגמרא בראש השנה יז ע״ב: ״שאלה בלוריא הגיורת את רבן גמליאל: כתיב בתורתכם (דברים י) אשר לא ישא פנים, וכתיב (במדבר ו) ישא ה׳ פניו אליך! נטפל לה רבי יוסי הכהן, אמר לה: אמשול לך משל, למה הדבר דומה - לאדם שנושה בחבירו מנה, וקבע לו זמן בפני המלך, ונשבע לו בחיי המלך. הגיע זמן ולא פרעו, בא לפייס את המלך. ואמר לו: עלבוני מחול לך, לך ופייס את חבירך. הכא נמי, כאן - בעבירות שבין אדם למקום, כאן - בעבירות שבין אדם לחבירו״.

[16] הרמב״ם לא הולך בדרכם של המדרשים האחרונים שהבאנו ומעדיף את הגמרא בקידושין מ ע״ב: ״לעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו חייב וחציו זכאי. עשה מצוה אחת - אשריו שהכריע עצמו לכף זכות. עבר עבירה אחת - אוי לו שהכריע את עצמו לכף חובה, שנאמר: וחוטא אחד יאבד טובה הרבה (קהלת ט), בשביל חטא יחידי שחטא - אובד ממנו טובות הרבה. ר׳ אלעזר בר׳ שמעון אומר: לפי שהעולם נידון אחר רובו והיחיד נידון אחר רובו, עשה מצוה אחת - אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות. עבר

לשנה טובה תכתבו ותחתמו
לשנת חיים וקיימים[17]
מחלקי המים

עבירה אחת - אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה, שנאמר: וחוטא אחד כו', בשביל חטא יחידי שעשה זה - אבד ממנו ומכל העולם טובה הרבה". אין משוא פנים ואין חטיפה של שטרי חוב ע"י הקב"ה ואולי גם לא מספיק רק מחשבה טובה. כל האחריות היא על האדם והוא צריך לעשות מעשה. הוא צריך לראות תמיד את כפות המאזניים מעויינות ולהטות את הכף לזכות במעשיו. אם לטוב ואם למוטב. במאזניים לעלות ולהעלות איתו את כל העולם. ואגב, נראה מרמב"ם זה שהוא לא הכיר את מנהג הסליחות בחודש אלול, רק בעשרת ימי תשובה.

[17] איחול נאה זה לראש השנה, שיסודו בתפילת הכהן הגדול ביום הכיפורים, מצאנו מקורו והוא במדרש שכל טוב (בובר) בראשית פרק יח: "ויאמר שוב אשוב אליך. כפל הדיבור, כלומר אמת ונכון, כי בודאי אשוב בלי ספק, כעת חיה. כעת הזאת לשנה הבאה, וכולכם היו חיין וקיימין". מכאן שאנו מאחלים איש לרעהו שנזכה לעמוד למועד הזה כעת חיה בראש השנה הבעל"ט, כולנו חיים וקיימים, כמו שהמלאך בישר לשרה שאת פקידתה אנו קוראים ביום הראשון של ראש השנה. ואולי זו עוד סיבה, אם כי עקיפה, לקריאת פקידת שרה ביום הראשון של ראש השנה שלא הזכרנו בדברינו וה' פקד את שרה.